

บทที่ 1 บทนำ

ความสำคัญที่มาของปัญหา

ชานเมืองเป็นพื้นที่หรือเขตติดต่อกันระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท มีระบบเศรษฐกิจและวิถีการดำรงชีวิตขึ้นอยู่กับเมือง ผู้คนที่อาศัยอยู่ในเขตชานเมืองส่วนใหญ่จะเข้าไปทำงานหรือประกอบอาชีพในเมืองเป็นหลัก ชานเมืองยังมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางกายภาพมีลักษณะคล้ายกับชุมชนชนบทเป็นส่วนใหญ่ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ส่วนใหญ่สามารถพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่สอดคล้องและคล้ายคลึงกับวิถีชีวิตของคนในชนบท ในปัจจุบันเขตเมืองได้ขยายตัวเข้าไปในเขตชนบททำให้เขตชานเมืองถูกรุกรานทางด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และวิถีชีวิตของคนที่อยู่ร่วมกันไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมสู่การเป็นเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะการขยายตัวทางด้านประชากร เทคโนโลยี และการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพด้านสิ่งสาธารณูปโภคมากยิ่งขึ้น การพัฒนาดังกล่าวทำให้ชุมชนเขตชานเมืองต้องพึ่งเมืองมากขึ้น ความเข้มแข็งของคนในชุมชนในการจัดการชุมชนของตนเองลดลง คนในชุมชนต่างใช้ชีวิตแบบเมืองและแสวงหาประโยชน์เพื่อตนเองมากยิ่งขึ้น กลายเป็นสังคมบริโภคนิยมขาดการเอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันทำให้เป็นสังคมที่ต่างคนต่างอยู่ ไม่รับผิดชอบชุมชนและสังคมที่ตนอาศัย ทำให้ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนลดลง และมีปัญหาในชุมชนเพิ่มขึ้น อันเป็นผลที่รับอิทธิพลมาจากสังคมเมืองนั่นเอง

ตำบลคอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่เขตชานเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเมืองเชียงใหม่ประมาณ ๘ กิโลเมตร โดยมีเส้นทางถนนสายเชียงใหม่ฝาง เป็นเส้นทางคมนาคมหลัก มีพื้นที่โดยรอบเป็นเขตชนบทเป็นชุมชนที่รับเอาความเจริญของสังคมเมืองเข้ามาใช้เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตมีการสร้างปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่ดีมีถนนการคมนาคมขนส่งสะดวก มีสถานบริการและหน่วยงานภาครัฐเข้ามาตั้งอยู่ในพื้นที่หลายหน่วยงาน เช่น

- โรงพยาบาลนครพิงค์ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลประจำจังหวัด
- ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดเชียงใหม่ที่จะส่งเสริมอาชีพให้ประชากรในจังหวัด

เชียงใหม่

- มีหน่วยราชการทางทหาร เช่น กองพันพัฒนา, กองพลรบพิเศษ, กองพันสัตว์ต่าง

เป็นต้น

ในความสะดวกดังกล่าวทำให้เป็นที่ตั้งของหมู่บ้านจัดสรรในเขตพื้นที่ที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้วิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปกับกระแสของ

ความเจริญเติบโตของเมือง ทำให้เกิดปัญหาของชุมชนเมืองและชุมชนชนบทที่อยู่ในเขตพื้นที่ของชุมชนมากยิ่งขึ้น การดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชนมียุ่งยากในการดำเนินการ

ผู้วิจัยเห็นว่าเด็กและเยาวชนในพื้นที่ซึ่งเป็นทรัพยากรสังคมจะเป็นพลังหลักของสังคมในการที่จะพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ดังนั้นการให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสในการศึกษาข้อมูลชุมชน รับทราบสภาพปัญหาของชุมชน และวางแผน แก้ไขชุมชน ตลอดจนได้ร่วมรับผิดชอบในการทำกิจกรรมในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน จึงเป็นการให้ความรู้ความเข้าใจ และพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เกิดความรักและความผูกพันในท้องถิ่น และจะเป็นพลังของชุมชนในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของชุมชนในเขตชานเมืองจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาปัจจัยในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในเขตชานเมือง
3. เพื่อทดลองปฏิบัติการแก้ไขปัญหาชุมชนในเขตชานเมือง โดยใช้ กระบวนการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น

ขอบเขตของโครงการวิจัย

1. ศึกษาสภาพปัญหาของชุมชนในเขตชานเมืองในเขตตำบลคอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 10 หมู่บ้าน

ตารางที่ 1.1 แสดงจำนวนประชากรของตำบลคอนแก้ว

หมู่ที่	บ้าน	ครัวเรือน	จำนวนประชากร (คน)		
			ชาย	หญิง	รวม
1	บ้านบ่อปู้	473	494	385	879
2	บ้านคอนแก้ว	819	1,274	749	2,023
3	บ้านศาลา	762	812	833	1,645
4	บ้านป่าแยะ	647	1,352	1,631	3,003
5	บ้านพระนอน	953	919	1,652	1,975
6	บ้านป่ารวก	195	284	317	601
7	บ้านสนเหมือง	219	318	302	620
8	บ้านชะเยือง	815	1,358	752	2,110
9	บ้านสบสา-หนองฟาน	173	256	255	511
10	บ้านพระเจ้านั่งโก้น	236	342	416	758
	รวม	5,292	7,409	6,712	14,121

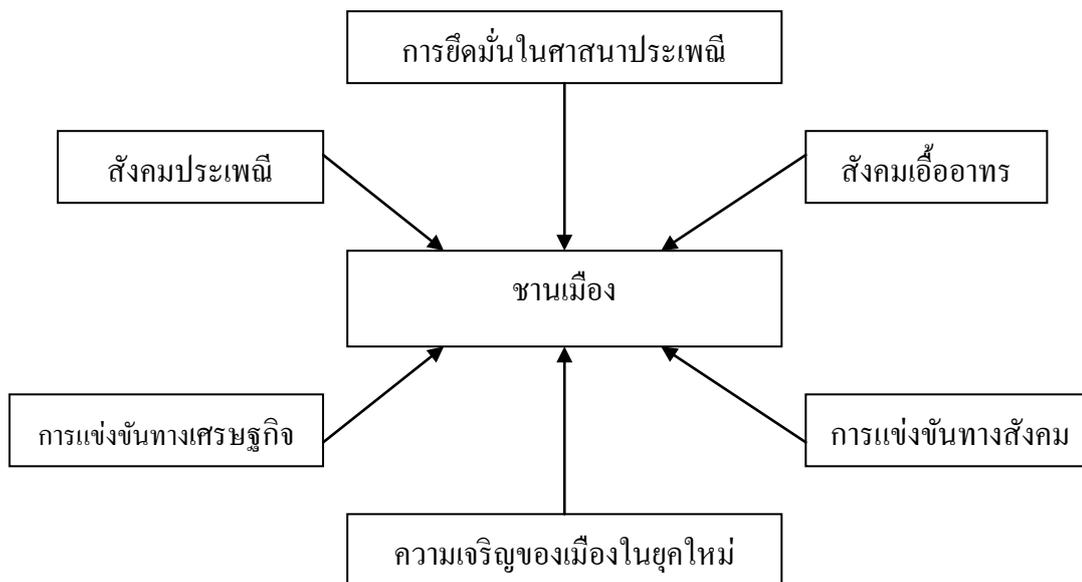
แหล่งข้อมูล : อบต.คอนแก้ว อ.แมริม จ.เชียงใหม่ ณ มกราคม 2548

2. การกำหนดปัญหาชุมชนจากสภาพความเป็นจริงของชุมชน ปัญหาชุมชน ในด้าน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม อันเป็นผลกระทบ จากการขยายตัวของเมือง เชียงใหม่ ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากพฤติกรรมเบี่ยงเบน หรือภาระไว้ระเบียบของสังคมในเขตชานเมือง

3. การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ตำบลคอนแก้ว อำเภอแม่อำเภอ จังหวัดเชียงใหม่ ให้มีส่วนร่วมในการศึกษาข้อมูล เก็บรวบรวม ข้อมูล วิเคราะห์ ปัญหา กำหนดแนวทาง (วางแผน) ในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันกับองค์กรในชุมชนในการที่จะ ผลักดันในการแก้ไขปัญหาชุมชนร่วมกันโดย มุ่งให้สังคมที่ตนอาศัยเป็นสังคมที่เข้มแข็ง สามารถ แก้ไขปัญหาภายในชุมชนของตนได้อย่างเป็นระบบ

กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในการขยายตัวของเมืองที่รับความเจริญในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางความเจริญในภาคเหนือมีอัตราการขยายตัวของเมืองอยู่ใน ระดับสูง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตของคนที่อยู่รอบเมืองเชียงใหม่ ที่เป็นสังคม ชนบท ถูกสังคมเมืองรุกกลายเป็นเขตชานเมือง ซึ่งเป็นรอยต่อระหว่างเมืองและชนบท ทำให้ รูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญของเมืองทำให้เกิด ปัญหาในสังคมอันเกิดจากการเจริญเติบโตของเมืองและการขาดแคลนแรงงานของตนเองในการดำรงอยู่และรักษาวัฒนธรรมของตน ทำให้ชุมชนดังกล่าวเกิดความอ่อนแอไม่สามารถพึ่งตนเอง ได้ โดยเฉพาะในสถาบันหลักของสังคม เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบัน ศาสนา ถูกลดบทบาทลง ดังนั้นแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งจะต้องร่วมกับบุคลากรในสังคม และสถาบันหลักในสังคมจะต้องช่วยกันฟื้นฟูพลังทางสังคมขึ้นมา โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ของเด็กและเยาวชนที่เป็นคนรุ่นใหม่ของสังคมในการที่จะร่วมมือกันในการสร้างสรรค์สังคมใน เขตชานเมืองให้เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้และสามารถอนุรักษ์รักษา วัฒนธรรมนิยมประเพณีที่ดีงามของตนให้ดำรงอยู่และถ่ายทอดให้กับสมาชิกของสังคมในรุ่น ต่อ ๆ ไป

แผนภูมิที่ 1.1 แสดงองค์ประกอบของชุมชนชานเมือง

คำสำคัญ (Key word)

ชานเมือง (Suburb) อาณาเขตติดต่อกันระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท มีระบบเศรษฐกิจและวิถีการดำรงชีวิตขึ้นอยู่กับเมือง ผู้คนที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เข้าไปประกอบอาชีพในเขตเมือง มีอัตราการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมสูง รูปแบบความสัมพันธ์ของคนในเขตชานเมืองจึงมีลักษณะกึ่งเมืองและกึ่งชนบท

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social change) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมที่มีลักษณะสำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของบุคคลที่ปฏิบัติต่อกันในสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้าง หน้าที่ กระบวนการต่าง ๆ ภายในโครงสร้างของสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายความว่ารวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตของบุคคลในสังคมอันประกอบด้วย ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ ความเข้าใจในการกำหนดรูปแบบพฤติกรรมของคนในสังคม

การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชน ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนที่เป็นส่วนหนึ่งของการใช้ชีวิตชีวิตร่วมกัน เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการศึกษาข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ปัญหา ตลอดจนการกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาชุมชนของตนเอง ทั้งนี้เขาจะต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายการกระทำและรับผลของการกระทำดังกล่าวด้วยตัวของเขาเอง ดังนั้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จึงเป็นการระดมสรรพกำลังของคนในชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

ไม่พึงประสงค์ออกจากชุมชนและรับผลประโยชน์ ตลอดจนผลกระทบจะเกิดขึ้นจากการกระทำดังกล่าว

เด็กและเยาวชน (Children and Teenagers)

เด็กหมายถึง บุคคลที่มีอายุเกินกว่า 7 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่เกิน 14 ปี

เยาวชน หมายถึง บุคคลที่มีอายุเกิน 14 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่เกิน 18 ปี

การกำหนดความหมายของเด็กและเยาวชนดังกล่าวพบว่า มีความแตกต่างกันในการศึกษาเรื่องการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในเขตชานเมืองจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน จึงกำหนดเกณฑ์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและการจัดกิจกรรมร่วมกัน โดยกำหนดว่าเด็กนั้นเป็นผู้มีอายุตั้งแต่ 6 ปี ขึ้นไปจนถึง 14 ปี นั่นคือผู้ที่เข้ารับการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น ส่วนเยาวชน หมายถึงผู้มีอายุระหว่าง 15 ปีขึ้นไป จนถึง 20 ปี คือผู้ที่เข้ารับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายไปว. จนถึงผู้เข้ารับการศึกษาระดับอุดมศึกษา ปริญญาตรี

ระบบความสัมพันธ์ (Social Relationship) หมายถึง การปะทะสังสรรค์ของกลุ่มคนในสังคมที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมการดำเนินงาน ผลประโยชน์ ร่วมกันในระยะเวลาที่ยาวนานพอสมควร จนสามารถจัดระเบียบทางสังคมและสร้างวัฒนธรรมของกลุ่มของตนเองได้ ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนดังกล่าวจะต้องกำหนดจุดมุ่งหมายของชีวิตร่วมกันมีผลประโยชน์ร่วมกัน ระบบความสัมพันธ์ของบุคคล มีรูปแบบในการดำรงชีวิตร่วมกัน เช่น การแบ่งงาน การแบ่งภาระรับผิดชอบ การเฉลี่ยผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน เพื่อที่จะทำให้การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในกลุ่มดังกล่าวสามารถรวมกันอยู่ได้ตลอดไป

การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม (Socialization) หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ของสังคมให้กับบุคคลที่เป็นสมาชิกของสังคม โดยผ่านสถาบันทางสังคม หน่วยงานทางสังคม กลุ่มคน ที่สมาชิกของสังคมเกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทำให้สมาชิกของสังคมได้รับความรู้ ประสบการณ์ อันส่งผลถึงการพัฒนานบุคลิกภาพ ของตนเองให้ เป็นไปตามที่สังคมต้องการตามกรอบบรรทัดฐาน (Norm) ที่สังคมกำหนดไว้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จากการศึกษาการสร้าง ความเข้มแข็งให้กับชุมชนเขตชานเมืองจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนจะก่อให้เกิดผลที่คาดว่าจะได้รับดังนี้

ผลที่คาดว่าจะได้รับเบื้องต้น

1. ได้รับทราบข้อมูล และสภาพของชุมชนเขตชานเมือง
2. ได้รับทราบปัจจัยในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในเขตชานเมือง

ผลที่คาดว่าจะได้รับในระดับกลาง

1. เด็กและเยาวชนได้ร่วมกิจกรรมการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน
2. เด็กและเยาวชนได้ใช้กระบวนการพัฒนาชุมชนร่วมกับองค์กรที่รับผิดชอบในด้าน
การพัฒนาในท้องถิ่น
3. เด็กและเยาวชนเกิดแนวคิด เจตคติ และอุดมการณ์ในการปฏิบัติงานร่วมกัน
เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ทำให้เกิดสำนึกรักบ้านเกิด

ผลที่จะเกิดระดับสูง

1. ได้รูปแบบการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเขตชานเมือง
2. ได้แนวคิดในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยให้เด็กและเยาวชนได้เป็น
แกนนำในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน
3. เกิดผู้นำชุมชนรุ่นใหม่ที่มีอุดมการณ์ในการทำงานร่วมกับองค์กรท้องถิ่น และ
พัฒนาท้องถิ่นในอนาคต

จากผลการวิจัยดังกล่าวจัดทำเป็นรายงานการวิจัยที่เป็นความรู้จากการศึกษาชุมชน
การจัดกิจกรรมในชุมชน และรูปแบบการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเขตชานเมือง โดย
กระบวนการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน